

Паладьєва А.Ф.

доцент кафедри теорії та практики іноземних мов
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

РОЗВИТОК РЕФЛЕКСИВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

Зміни соціально-політичних і економічних орієнтирів сучасного суспільства призвели до висунення нових вимог, що висуваються до випускника вузу, до рівня його підготовленості. Звернення до педагогічної рефлексії обумовлене тим, що сучасні тенденції суспільного розвитку орієнтують систему педагогічної освіти на пошук шляхів вдосконалення професійної підготовки майбутніх педагогів.

Так як педагогічна рефлексія визнана інтегральним показником успішності професійного становлення особистості вчителя, передумовою самоорганізації його діяльності, то одним з багатообіцяючих шляхів вдосконалення професійної підготовки майбутніх педагогів є розробка теорії педагогічного рефлексування. Розглядаючи проблему професійної педагогічної рефлексії майбутнього педагога, вважаємо правомірним звернутися до проблеми розвитку рефлексивного потенціалу особистості як провідного фактора успішності майбутнього вчителя в процесі освоєння професії.

Говорячи про рефлексивний потенціал як властивість особистості, ми маємо на увазі сукупність всіх її можливостей, установок, необхідних для здійснення педагогічної рефлексії. З точки зору позиційного підходу, зміст професійної педагогічної рефлексії може бути представлено як єдність трьох сфер: пізнання, дії і переживання. У сфері пізнання професійні знання виступають в якості предмета професійної рефлексії педагога. У зв'язку з цим рефлексивний потенціал проявляється через установки: на знання (знання,

наповнені особистісним змістом – цінність), на пізнання (самобудовування знання – цінність). Орієнтація на гуманізм в сфері пізнання по-новому ставить проблему застосування і вживаності знань, тому виникає нагальна потреба говорити про особистісні знання. Самі по собі знання не навчають їх використання на практиці, тому що спочатку існує розрив, який може здолатися (або не може здолатися) особистісним зусиллям пізнання. У зв'язку з цим вважаємо, що рефлексія є якась сполучна ланка, що сприяє подоланню такого розриву. При цьому розвиток рефлексивного потенціалу відкриває перед суб'єктом перспективи самореалізації в сфері пізнання. Для педагога така можливість важлива не тільки сама по собі, але і в зв'язку з завданням організації в навчально-пізнавальному процесі умов для розвитку особистісного знання учнів. У сфері дії предметом рефлексії педагога виступають його плани, організаторські та аналітичні дії. У даній сфері рефлексивний потенціал проявляється через установки на: конструюючу рефлексію (педагог – проектувальник своєї власної діяльності по вихованню, навчанню і розвитку дітей – «експерт з подачі інформації»); інтерактивну рефлексію (педагог – організатор діяльності дітей за рішенням навчально-виховних завдань – «експерт з комунікації»); оглядову рефлексію (педагог – творець свого власного досвіду – «дослідник-аналітик»). У сфері переживання предметом рефлексії педагога виступають власні почуття і стосунки, а також почуття і переживання учнів. При цьому рефлексивний потенціал проявляється в установках на толерантність (прийняття інакомислення і інакодію дитини, співпереживання його почуттів тощо) і на емпатію (бачення педагогом внутрішнього світу і поведінки кожного учня з його внутрішньої позиції як би його очима). Аналіз літератури сучасних педагогічних досліджень показує, що розвиток рефлексивного потенціалу особистості майбутнього вчителя зумовлюється зовнішніми і внутрішніми умовами. До зовнішніх умов ми відносимо форми, методи, прийоми тощо, яке використовуємо в процесі навчання. Так, наприклад, на основі аналізу літератури ми виділили такі напрямки: 1. Діагностика та самодіагностика.

Під діагностикою ми розуміємо виявлення рівня або заходи розвитку чого-небудь, а спосіб визначення труднощів у розвитку, спілкуванні, діяльності. Існує широке коло методичних засобів, прийомів і форм, що застосовуються для самодіагностики: опорні програми для ведення спостереження за своїми діями в особистісно та професійно значущих ситуаціях з подальшим аналізом отриманих результатів; ведення щоденникових записів, які фіксують події навчально-професійному житті, магніто-і відеозапис проведення заняття або іншого виду професійної діяльності; внутрішній діалог; самозвіт тощо.

2. Проблемно-конфліктна ситуація. Потреба в самопізнанні і переосмисленні себе з'являється при зіткненні з проблемноконфліктною ситуацією, коли колишній досвід не здатний забезпечити позитивних результатів діяльності.

3. Рефлексивний тренінг як основа активізації процесів самопізнання і самовизначення. Рефлексивні вправи як складові тренінгової роботи апелюють до особистості і спонукають її до виходу в рефлексивну, дослідницьку позицію по відношенню до себе і своєї діяльності (саморефлексія). Зовнішні умови також визначають встановлення і утримання педагогічно доцільних взаємин викладачів і студентів.

За своєю суттю ці умови визначають форми організації процесу розвитку рефлексивного потенціалу у майбутніх педагогів. Ми пропонуємо здійснювати вибір форм організації педагогічного процесу виходячи з таких принципів:

- активності учасників;
- творчої позиції;
- діалогічності.

Внутрішні умови складають аксіологічну основу оволодіння студентами професійною педагогічною рефлексією. Аксіологічне розуміння професійної рефлексії розкривається при розгляді її в якості ціннісної установки буття педагога.

Педагогічні цінності це норми, що регламентують педагогічну діяльність і виступають як пізнавально-діюча система, яка служить

сполучною ланкою між сформованим громадським світоглядом в галузі освіти і діяльністю педагога. Ціннісна установка на професійну рефлексію визначає професійну свідомість педагога.

Необхідно навчати студентів умінню займати ту чи іншу позицію, вміти побачити об'єкт не з однією єдиною точки зору, а з різних сторін. Одним з кращих способів оволодіння умінням займати і змінювати різні позиції є рольова гра. Часте переключення з одного ролі на іншу призводить до систематичного «розхитування» уявлень студентів про абсолютність свого становища в світі речей і людей і створює умови для координації різних позицій. Результатом розвитку рефлексивного потенціалу майбутнього вчителя має стати його певне відношення до професійної рефлексії і до її здійснення в професійній діяльності.

Література

1. Ведерникова Л.В. Формирование ценностных установок будущего учителя на творческую самореализацию в педагогической деятельности. – М.: Прометей, 2001, 2001. – 144 с.
2. Клименко В. В. Стан інтенції і визначеність предметності почуття // Наукові записки Інституту психології імені Г.С. Костюка АПН України, 2006 – Вип. 27. – 526 с. – С. 62 – 83.
3. Тищенко С.П. Про розвиток самосвідомості в онтогенезі (дошкільний вік) / Світлана Павлівна Тищенко // Актуальні проблеми психології. Том IV. Актуальні проблеми генези особистості в контексті навчання і виховання: збірник наук. статей / За заг. ред. С.Д. Максименка. – К.: Нора-прінт, 2001. – С. 154-159